Euthanasierituelen

Twee jaar terug begeleidde ik de cursus 'Ook sterven moet je leren', georganiseerd door HV en het ISVW. Aan het woord is Eugène Sutorius, jurist met een lange staat van dienst als het gaat om regie over het eigen levenseinde. Eugène deed een oproep, juist aan de daar verzamelde humanisten: Rondom euthanasie zijn rituelen nodig! Niet voor de stervende, maar voor de anderen, de naasten, iedereen die erbij betrokken is. De keren dat hij aanwezig was bij euthanasie, was er zo vaak sprake van een kale leegte, achteraf. De betrokken arts gaat aan de administratie-en regelklussen. De schouwarts komt langs. Het sterven lijkt vooral een juridische kwestie te zijn.

Zijn opmerking is bij mij blijven hangen. Elke keer als ik in mijn werk als humanistisch geestelijk begeleider met mensen spreek over euthanasie, vraag ik er naar: hoe stel je dat voor? Wat doe je vantevoren? Wie moeten er bij zijn? En hoe zal het zijn als jij gestorven bent voor diegenen? Wie moet er voor hun zijn? Wat zouden zij nodig hebben? Dan haal ik de opmerking van Eugène aan.

Deze winter was het zover. Ik bezocht al een tijdje een vrouw van in de 40, Anna, met een akelige terminale spierziekte. We spraken over leven en dood, vasthouden en loslaten, geloven en weten. En ook over euthanasie. Het ging haar niet zozeer om de vraag of zij dat wilde, maar vooral: wanneer. Er was dus tijd, om de betekenis van haar leven en sterven te bespreken, steeds opnieuw, steeds vanuit een andere invalshoek, steeds op een dieper niveau. Soms kon ze echt worstelen met de vraag wat haar leven nu voor zin gehad had, wat de betekenis ervan geweest was. En wat er van over zou blijven, het was maar zo kort geweest en ze was al zo lang ziek. Wat haar vooral sterkte was het idee dat zij gedurende haar hele leven, met alles wat ze deed, alle kleine dingen, een spoor getrokken had, ook in de levens van de mensen om haar heen. Dat spoor zou blijven en ze geloofde dat dat ook de levens van de mensen om haar heen blijvend mee vormgegeven had. Die gedachte hielp haar tot zij haar besluit kon nemen om haar leven te beëindigen door euthanasie.

Zij was een praktische vrouw. Zij zette onze gesprekken altijd direct om in een to do list, die ze noteerde in de notitieboekje. Ook met haar besprak ik de mogelijkheid van een rituele inkadering van de euthanasie. Ze ging meteen aan de slag en binnen een half uur hadden we een ritueel staan, waarin de manier waarop zij zin gaf aan het leven en de betekenis die het sterven voor haar had centraal stonden. In grote lijnen heb ik het zo ook met haar man en de familie en naasten uitgevoerd.

Voorafgaand aan de euthanasie stak zijzelf met haar man een grote kaars aan: haar levenslicht. Bij de euthanasie was alleen haar man aanwezig. Ze draaiden muziek die voor hen het leven weerspiegelde. De rest van de familie en de meest nabije vrienden waakten samen vlakbij. Zij draaiden dezelfde muziek op het afgesproken euthanasietijdstip. Iedereen was stil, sommigen huilden en hielden elkaar vast. Na het overlijden stak haar man een nieuwe kaars aan, aan haar levenslicht. Familie en vrienden kwamen binnen, ikzelf ook. Ik reikte iedereen die binnenkwam een nieuwe kaars aan, met de woorden: voor jou, het levenslicht van Anna, om mee te nemen de toekomst in. Anna's sterfbed was omringd door kaarslicht en door vrienden en familieleden die haar en elkaar begeleiden op haar laatste reis.

De levenslichtkaars heeft gebrand tot de uitvaart. Verder was er voor iedereen die langs kwam een klein zakje met bloemenzaad, om ergens uit te zaaien, de eerstvolgende zomer of later, zodat ook uit haar sterven weer bloei voort zou komen.

Het bleek zo eenvoudig om zo een ritueel in elkaar te zetten, en zo ondersteunend voor de betrokkenen. Het belangrijkste daarbij was, dat de symbolen (de kaarsen en het bloemenzaad) en de symbolische handelingen (kaarsen aan laten steken aan de grote kaars, zakjes bloemenzaad uitdelen) geworteld waren in Anna's eigen betekenis en beleving van haar leven en sterven. Van het

uitspreken ervan tot het vormgeven van het ritueel is dan nog maar een kleine stap. Ik vermoed dat mijn aanwezigheid er vooral voor gezorgd heeft dat mensen zich veilig konden voelen in het uitvoeren van het ritueel, ik nam daarin immers de leiding, gaf het ritme en het tempo aan, zorgde voor ieders eigen rituele moment, en ook voor het weer afronden daarvan. Belangrijk was ook dat het hier niet om mij ging, om mijn verdriet of mijn band met Anna. Ik was en bleef een buitenstaander, die de structuur en het houvast kon geven waardoor iedereen met de situatie om kon gaan.

Eugène Sutorius heeft met zijn opmerking tijdens die cursus een spoor getrokken, in mijn leven, in mijn vak, in het leven van Anna en de mensen om haar heen. Dat spoor zal ik zeker verder trekken, en ik nodig iedereen die in zo'n situatie komt uit om dat spoor ook op te pakken, te volgen en verder vorm te geven.

Marjo van Bergen

Uit:

Contactblad voor humanistisch uitvaartbegeleiders, Themanummer Rituelen en symbolen, oktober 2015. www.humanistischeuitvaart.nl